

Tradus și revizuit de IER (ier.gov.ro)

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

SECȚIA A PATRA

CAUZA TĂU ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI

(Cererea nr. 56280/07)

HOTĂRÂRE

STRASBOURG

23 iulie 2019

Prezenta hotărâre este definitivă, dar poate suferi modificări de formă.

În cauza Tău împotriva României,
Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Secția a patra), reunită într-un
comitet compus din:
Paulo Pinto de Albuquerque, *președinte*,
Iulia Antoanella Motoc,
Marko Bošnjak, *judcători*,
și Andrea Tamietti, *grefier adjunct de secție*,
după ce a deliberat în camera de consiliu, la 4 septembrie 2018 și la 2 iulie
2019,
pronunță prezenta hotărâre, adoptată la aceeași dată:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află cererea nr. 56280/07 îndreptată împotriva României, prin care un resortisant al acestui stat, domnul Ioan Tău („reclamantul”), a sesizat Curtea la 12 decembrie 2007, în temeiul art. 34 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale („Convenția”).

2. Reclamantul a fost reprezentat de domnul R. L. Chiriță, avocat în Cluj-Napoca. Guvernul român („Guvernul”) a fost reprezentat de agentul guvernamental, doamna C. Brumar, din cadrul Ministerului Afacerilor Externe.

3. Reclamantul a susținut că procesul penal îndreptat împotriva sa, pentru acuzații de trafic de droguri, a încălcat dreptul său la un proces echitabil în temeiul art. 6 § 1 și § 3 lit. c) și d) din Convenție. În temeiul art. 5 § 1 din Convenție, acesta s-a plâns, de asemenea, că a fost privat de libertate în mod nelegal în perioada 3–10 iulie 2007, deși judecătoria de sector competentă din București dispusese la 3 iulie 2007 punerea sa în libertate.

4. La 25 octombrie 2012, cererea a fost comunicată Guvernului.

ÎN FAPT

I. CIRCUMSTANȚELE CAUZEI

5. Reclamantul s-a născut în 1944 și locuiește în Cluj-Napoca.

1. Contextul procesului penal

6. Reclamantul a fost arestat și cercetat în cadrul unor procese penale privind cinci rețele internaționale de trafic de droguri. Procesele au fost prezentate pe larg de mass-media deoarece vizau unul dintre cele mai importante cazuri de trafic de droguri cercetate de autoritățile române la acea vreme.

7. La 7 iulie 2003, F.D. și P.A. au fost audiați de poliție și procuror. Ambii au declarat că reclamantul era implicat în traficul de droguri.

8. Potrivit reclamantului, parchetul a explorat posibilitatea de a ajunge la un acord în baza căruia acuzatul urma să dea declarații cu privire la alte persoane implicate în traficul de droguri în schimbul reducerii pedepsei. Acesta a sugerat că un astfel de acord fusese încheiat cu F.D. și P.M. (fosta soție a acuzatului P.A.) care nu au fost trimiși în judecată, deși au recunoscut că au transportat droguri în mai multe situații.

2. Reținerea și arestarea preventivă a reclamantului

9. La 14 iulie 2003, în jurul orei 00:30 p.m., doi ofițeri de poliție l-au reținut pe reclamant și l-au transportat la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție din București.

10. Potrivit reclamantului, procurorul i-a luat primele declarații în prezența lui G.S.C., avocat desemnat din oficiu, care îi asista și pe alți doi coaculpați, P.A. și F.D. Reclamantul a negat orice implicare în traficul de droguri. Reclamantul a continuat să nege acuzațiile pe întreaga durată a procedurii.

11. În jurul orei 1:30 a.m., procurorul a emis împotriva reclamantului un mandat de arestare pe o durată de 3 zile.

12. A doua zi, reclamantul a fost adus la Înalta Curte de Casație și Justiție pentru examinarea propunerii parchetului de arestare preventivă. Acesta susține că a fost asistat de același avocat desemnat din oficiu, în pofida faptului că a insistat să fie asistat de un avocat ales de el.

13. Reclamantul a afirmat că a depus plângere la procuror și apoi la judecători cu privire la faptul că nu putea fi asistat de un avocat ales și că, în schimb, fusese asistat de un avocat desemnat din oficiu, care îi asistase și pe coaculpații P.A. și F.D. Cu toate acestea, dosarul penal nu conține nicio urmă a vreunei asemenea plângeri.

14. Potrivit înscrisurilor depuse de reclamant, la 15 iulie 2003 a angajat un avocat care profesează în Cluj-Napoca.

15. La 29 iulie 2003, reclamantul, în prezența avocatului său, a fost confruntat cu F.D. Potrivit procesului-verbal, acesta din urmă a declarat că auzise de la P.A. despre implicarea reclamantului în ambalarea și ascunderea drogurilor, dar că nu îl văzuse niciodată efectuând asemenea activități.

16. Arestarea preventivă a reclamantului a fost prelungită succesiv de Tribunalul București prin încheieri. Reclamantul s-a prezentat la termenele de judecată asistat de avocatul ales.

3. Procedura pe fondul cauzei

17. La 25 septembrie 2003, procurorul a emis un rechizitoriu în privința a 26 de acuzați, inclusiv reclamantul, iar cauza a fost înregistrată la Tribunalul București în ziua următoare. F.D. și P.M. nu au fost trimiși în judecată, deși își recunoscuseră implicarea în traficul de droguri.

18. Coaculpatul P.A. a fost audiat la 7 februarie 2005 de instanța de fond. Acesta a declarat, printre altele, că reclamantul l-a ajutat la ambalarea

drogurilor. A mai declarat că reclamantul era prietenul său din 1994 și că prestase servicii pentru societatea sa farmaceutică în perioada 1999–2001 în baza unui contract.

19. La 9 septembrie 2005, I.I., investigator sub acoperire, a dat declarație în fața instanței. I s-a solicitat să menționeze membrii rețelei de trafic de droguri și rolul jucat de fiecare dintre ei. Aceasta nu a menționat nimic despre reclamant deși, în declarația inițială, dată în fața procurorului la 9 iunie 2003, a precizat că multe din transporturile de droguri au pornit de la domiciliul reclamantului. Și-a încheiat mărturia afirmând că „nu au existat alte persoane implicate în traficul de droguri”. Judecătorul nu i-a pus întrebări suplimentare care să clarifice rolul jucat de reclamant în rețeaua de traficanți de droguri.

20. La 29 septembrie 2005, cercetarea judecătorească a fost încheiată și avocații inculpaților și inculpații înșiși au pus concluzii pe fondul cauzei; pronunțarea hotărârii în primă instanță a fost amânată pentru 4 octombrie 2005.

21. Printr-o sentință din 4 octombrie 2005, Tribunalul București l-a găsit vinovat pe reclamant și l-a condamnat la 16 ani de închisoare. A fost găsit vinovat pentru complicitate la trafic internațional de droguri, prin facilitarea transportului de droguri.

22. Condamnarea s-a bazat pe declarațiile investigatorului sub acoperire I.I., ale coaculpatului P.A. și ale martorului F.D. Acesta din urmă nu a depus mărturie în fața instanței. Prin urmare, instanța s-a bazat pe declarațiile date de martor în faza de urmărire penală, care îl acuzau pe reclamant.

23. Partea relevantă din sentință are următorul conținut [traducere neoficială]:

„Drogurile transportate de P.A., P.M. și F.D. au fost ambalate la domiciliul lui T.I. [reclamantul]. Acest aspect a fost dezvăluit de inculpatul P.A. și martorul F.D. Acesta din urmă a declarat, în timpul confruntării cu inculpatul T.I., că fusese trimis de P.A. la domiciliul lui T.I. pentru a înapoia materialul special folosit pentru ambalarea drogurilor, precum și un dispozitiv folosit pentru lipirea foliei de plastic; ambele i-au fost înmânate de inculpatul T.I.

Participarea inculpatului T.I. la ambalarea și marcarea drogurilor pe tot parcursul anului 2002 este confirmată de coaculpatul P.A., martorul F.D. și investigatorul sub acoperire I.I.”

24. Reclamantul a declarat apel împotriva sentinței de condamnare. A contestat participarea sa la infracțiune și a criticat modul în care instanța de fond a stabilit faptele relevante. În special, a susținut că instanța de fond și-a întemeiat în principal sentința pe declarațiile date de coaculpat în fața procurorului. A subliniat că I.I. și-a schimbat declarația în fața instanței și că nu a putut să îl confrunte pe F.D. în ședință publică, în pofida cererilor sale repetate.

25. La 7 iunie 2006, Curtea de Apel București a casat sentința în privința reclamantului și i-a redus pedeapsa la 8 ani de închisoare pe motiv că acesta fusese complice, nu avea cazier judiciar și avea vârsta mai mare de 60 de ani.

Curtea de apel a hotărât că reclamantul nu făcuse decât să sprijine activitățile grupării de traficanți, ajutând la ambalarea drogurilor care trebuiau transportate și depozitându-le la domiciliul său, permițând ulterior colectarea lor de către alți membri ai rețelei. Instanța nu a făcut nicio referire la criticile reclamantului privind imposibilitatea de a-l confrunța pe F.D. în ședință publică.

26. La 14 iunie 2007, Înalta Curte de Casație și Justiție a respins recursul declarat de reclamant. Instanța a menținut sentința din 7 iunie 2006, aprobând motivarea curții de apel. Instanța a concluzionat statuând că susținerile reclamantului potrivit cărora nu a săvârșit nicio infracțiune legată de traficul de droguri a fost contrazisă de declarațiile martorului F.D., ale coindiculpatului P.A. și ale investigatorului sub acoperire I.I.

27. Prin încheierea din 3 iulie 2007, judecătoria de sector competentă din București a dispus liberarea condiționată a reclamantului. Acesta a fost pus în libertate la 10 iulie 2007.

II. DREPTUL ȘI PRACTICA INTERNE RELEVANTE

28. Dreptul și practica interne relevante cu privire la privarea de libertate în mod nelegal sunt prezentate în *Dragomir împotriva României* (dec.), nr. 59064/11, pct. 9–14, 3 June 2014.

29. Extrase din dispozițiile relevante privind audierea martorilor sunt descrise în *Bobeș împotriva României*, nr. 29752/05, pct. 22–24, 9 iulie 2013.

ÎN DREPT

I. CU PRIVIRE LA PRETINSA ÎNCĂLCARE A ART. 6 § 1 ȘI § 3 DIN CONVENȚIE

30. Reclamantul s-a plâns, în temeiul art. 6 § 1 și § 3 lit. c) și d) din Convenție, de o serie de încălcări ale garanțiilor unui proces echitabil. În special, s-a plâns de faptul că primele două dați când a fost audiat a fost asistat de un avocat desemnat din oficiu, care în același timp îi asista și pe coindiculpații F.D. și P.A., în pofida faptului că solicitase să fie asistat de un avocat ales. Reclamantul a susținut, de asemenea, că nu i s-a dat posibilitatea confruntării, în ședință publică, a martorului F.D., ale cărui declarații au stat la baza condamnării sale.

31. Art. 6 din Convenție conține următoarele dispoziții relevante:

„1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotări [...] asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. [...]

3. Orice acuzat are, în special, dreptul: [...]

c) să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer;

d) să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării; [...]"

A. Cu privire la admisibilitate

32. Curtea constată că aceste capete de cerere nu sunt vădit nefondate în sensul art. 35 § 3 lit. a) din Convenție. De asemenea, constată că acestea nu prezintă niciun alt motiv de inadmisibilitate. Prin urmare, trebuie să fie declarate admisibile.

B. Cu privire la fond

1. Argumentele părților

(a) Guvernul

33. Guvernul a susținut că reclamantului nu i-a fost refuzat dreptul de a alege un avocat în cursul primelor două sesiuni de audiere. Mai mult, reprezentarea juridică asigurată de avocatul desemnat din oficiu fusese concretă și eficientă. Guvernul a admis că avocatul G.S.C., care l-a asistat pe reclamant la 14 și 15 iulie 2003, anterior îi asistase pe coînculpații P.A. și F.D. Cu toate acestea, a susținut că P.A. a ales un nou avocat la 15 iulie 2003, iar F.D., care l-a ales pe G.S.C. la 27 mai 2003, nu avusese interese concurente cu reclamantul până la 29 iulie 2003, când au fost confrunțați.

34. Referitor la capătul de cerere al reclamantului, potrivit căruia el și avocatul său nu avuseseră posibilitatea să pună întrebări tuturor martorilor ale căror declarații au stat la baza condamnării sale, Guvernul a susținut că, deși unii coînculpați și martori au fost audiați în absența reclamantului în faza de urmărire penală, acesta a avut posibilitatea să le adreseze întrebări, în fața instanțelor, în prezența avocatului ales. Guvernul a susținut că, deși coînculpatul F.D. nu a fost audiat din nou în instanță în prezența reclamantului, acesta din urmă a avut posibilitatea de a-l confrunța în fața organelor de urmărire penală la 29 iulie 2003 (a se vedea supra, pct. 15). Martora P.M., care a dat declarații privind participarea fostului său soț la activități infracționale și privind identitatea complicilor acestuia, inclusiv reclamantul, a refuzat să se prezinte în fața instanței. Prin urmare, curtea de apel nu a luat în considerare declarațiile sale. În plus, condamnarea reclamantului nu a avut ca unic temei declarațiile martorilor. Instanțele naționale și-au întemeiat hotărârile pe alte probe, precum probe strânse de la fața locului și înscrisuri. Acestea au făcut o apreciere globală a probelor depuse la dosar. Instanțele nu au luat în considerare o parte din declarațiile date de coînculpatul P.A. deoarece nu au putut fi coroborate cu alte probe.

(b) Reclamantul

35. Reclamantul a susținut că, în primele două rânduri când a fost audiat de procuror, i s-a refuzat asistența din partea avocatului ales, fiindu-i desemnat un avocat din oficiu care îi reprezenta deja pe doi coinalpați (F.D. și P.A.), care au dat declarații în defavoarea sa. O asemenea asistență juridică nu putea fi considerată eficientă.

36. Referitor la faptul că, într-o mare măsură, condamnarea sa s-a bazat pe declarațiile lui F.D., căruia nu a putut să îi pună întrebări și cu care nu a putut să fie confruntat în ședință publică, reclamantul a susținut că situația sa era similară cu cea a reclamantului din cauza *Melnikov împotriva Rusiei* (14 ianuarie 2010, nr. 23610/03). În plus, confruntarea sa cu F.D. în faza de urmărire penală fusese realizată de un organ de urmărire penală care nu îndeplinea cerințele de independență și imparțialitate specifice unui judecător.

37. Reclamantul, în concluzie, a precizat că, pe lângă declarațiile lui F.D., condamnarea sa s-a bazat pe declarațiile contradictorii ale martorului protejat I.I. și pe declarațiile unuia dintre coinalpați, P.A., care a avut un evident interes să îl implice în rețeaua infracțională.

2. Motivarea Curții**(a) Asistența juridică acordată reclamantului în cursul primelor audieri [art. 6 § 1 și § 3 lit. c) din Convenție]****(i) Principii generale**

38. Curtea reamintește că dreptul oricărei persoane acuzate de o infracțiune de a fi asistată efectiv de un avocat, desemnat din oficiu în caz de necesitate, astfel cum este garantat la art. 6 § 3 lit. c), reprezintă una dintre caracteristicile fundamentale ale procesului echitabil [a se vedea *Salduz împotriva Turciei* (MC), nr. 36391/02, pct. 51, CEDO 2008; *Dvorski împotriva Croației* (MC), nr. 25703/11, pct. 76, CEDO 2015]. Accesul prompt la un avocat constituie o contrapondere importantă pentru vulnerabilitatea suspectilor reținuți de poliție, oferă o garanție fundamentală împotriva constrângerii și relelor tratamente aplicate suspectilor de către poliție și contribuie la prevenirea erorilor judiciare și la îndeplinirea scopurilor art. 6, în special egalitatea armelor între acuzat și organele de cercetare sau de urmărire penală [a se vedea *Salduz*, citată anterior, pct. 53–54; și *Ibrahim și alții împotriva Regatului Unit* (MC), nr. 50541/08 și altele 3, pct. 255, CEDO 2016].

39. Art. 6 § 3 lit. c) nu asigură un drept autonom, ci trebuie să fie citit și interpretat prin prisma mai amplei cerințe privind caracterul echitabil al procesului penal, privit în ansamblu, astfel cum este garantat de art. 6 § 1 din Convenție. În special, respectarea cerințelor unui proces echitabil se examinează de la caz la caz, având în vedere mersul procedurii în ansamblu, nu pe baza examinării izolate a unui anumit aspect sau a unui anumit incident, cu toate că nu este exclus ca un anumit factor să fie atât de decisiv astfel încât

să permită stabilirea caracterului echitabil al procesului într-o fază incipientă a procedurii (a se vedea *Ibrahim și alții*, citată anterior, pct. 250 și 251). Art. 6 § 3 lit. c) lasă statelor contractante libertatea să aleagă mijloacele pentru a se asigura că acesta este garantat în sistemele lor judiciare, sarcina Curții fiind doar de a stabili dacă metoda pe care au ales-o este conformă cu cerințele unui proces echitabil [a se vedea *Simeonovi împotriva Bulgariei* (MC), nr. 21980/04, pct. 113, CEDO 2017 (extrase); și *Salduz*, citată anterior, pct. 51].

40. Pentru început, Curtea subliniază că faza de urmărire penală poate prezenta o importanță deosebită pentru pregătirea procesului penal, întrucât probele obținute în această fază determină cadrul în care infracțiunea imputată va fi examinată în cursul procesului (a se vedea *Salduz*, citată anterior, pct. 54). De asemenea, subliniază faptul că unei persoane acuzate de o infracțiune ar trebui să i se dea posibilitatea, încă din această fază, să recurgă la un apărător ales (a se vedea *Dvorski*, citată anterior, pct. 108; a se vedea, de asemenea, *Martin împotriva Estoniei*, nr. 35985/09, pct. 90 și 93, 30 mai 2013).

(ii) *Aplicarea principiilor sus-menționate în prezenta cauză*

41. Prezenta cauză are ca obiect o situație în care reclamantul a beneficiat de acces la un avocat încă de la prima sa audiere, însă – potrivit plângerii sale – nu la un avocat ales de el. În plus, avocatul desemnat din oficiu al reclamantului îi reprezenta deja pe doi coaculpați, P.A. și F.D., ale căror interese erau în conflict cu ale sale (a se vedea *supra*, pct. 10).

42. Părțile nu sunt de acord cu privire la chestiunea dacă reclamantul a solicitat să fie asistat de un avocat ales în cursul primelor două sesiuni de audiere, respectiv la 14 și 15 iulie 2003.

43. În acest sens, Curtea observă că nu există nicio probă la dosar care să coroboreze susținerile reclamantului că ar fi cerut să fie asistat de un avocat ales și că cererea sa ar fi fost ignorată (a se vedea *supra*, pct. 13). Prin urmare, Curtea respinge capătul de cerere al reclamantului potrivit căruia ar fi fost împiedicat să fie reprezentat de un avocat ales la oricare din primele două audieri.

44. Reclamantul se plânge și de faptul că avocatul din oficiu care îi fusese desemnat în cursul primelor două audieri îi reprezenta deja pe alți doi suspecți, care au dat declarații în defavoarea sa. În opinia sa, o asemenea asistență juridică nu putea fi considerată eficientă. Prin urmare, Curtea va încerca să stabilească dacă această circumstanță specifică a afectat caracterul eficient al asistenței juridice acordate reclamantului.

45. În această privință, Curtea reiterează că un stat nu poate fi tras la răspundere pentru fiecare deficiență din partea unui avocat desemnat în vederea asigurării asistenței juridice. Autoritățile naționale sunt obligate să intervină doar atunci când faptul că un apărător desemnat din oficiu nu asigură o reprezentare eficientă este evident sau le este adus la cunoștință pe altă cale

[a se vedea *Czekalla împotriva Portugaliei*, nr. 38830/97, pct. 60, CEDO 2002-VIII; *Pavlenko împotriva Rusiei*, nr. 42371/02, pct. 99, 1 aprilie 2010; *Mihai Moldoveanu împotriva României*, nr. 4238/03, pct. 73-75, 19 iunie 2012; și *Janyr împotriva Republicii Cehe*, nr. 42937/08, pct. 68, 31 octombrie 2013).

46. În unele cauze, reclamanții au formulat o anumită plângere privind comportamentul avocatului lor desemnat de instanță, de exemplu în *Jemeljanovs împotriva Letoniei* (6 octombrie 2016, nr. 37364/05) și *Gabrielyan împotriva Armeniei* (10 aprilie 2012, nr. 8088/05), în care reclamanții s-au plâns că avocatul desemnat de instanță a fost pasiv sau într-un fel sau altul nu le-a apărat cauza în mod corespunzător. Cu toate acestea, chiar și în absența unei plângeri din partea unui reclamant, autoritățile naționale nu sunt exonerate de obligația de a garanta acuzatului o asistență juridică eficientă (a se vedea *Mihai Moldoveanu*, citată anterior, pct. 75).

47. Curtea constată că, în prezenta cauză, reclamantul, asistat de un avocat ales după 15 iulie 2003 (a se vedea *supra*, pct. 14), a participat activ la toate fazele procesului penal. Totuși, acesta, în nicio fază a procesului penal în fața instanțelor naționale, nu a formulat vreo plângere cu privire la caracterul eficient al asistenței juridice asigurate de avocatul desemnat din oficiu pe motiv că acesta din urmă îi asistase pe coaculpații cu care se afla în conflict de interese.

48. În plus, Curtea nu observă nicio neregulă în modul în care reclamantul a fost reprezentat de avocatul desemnat din oficiu în cursul primelor două audieri. Curtea acordă o importanță decisivă faptului că, în acea perioadă, de la reclamant nu s-a obținut nicio mărturie care să poată fi folosită împotriva sa și să fie depusă la dosar. În acest sens, Curtea observă că în primele două declarații, din 14 și, respectiv, 15 iulie 2003, date în absența unui avocat ales, reclamantul nu a recunoscut săvârșirea niciunei infracțiuni (a se vedea *supra*, pct. 10). De asemenea, reclamantul nu a susținut în mod personal, în fața Curții, că instanțele naționale dispuneau de probe prezentate în acea perioadă și folosite la proces pentru a se obține condamnarea sa (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Simeonovi*, citată anterior, pct. 136).

49. În lumina acestor constatări, Curtea consideră că, în ansamblu, caracterul echitabil al procesului penal îndreptat împotriva reclamantului nu a fost iremediabil prejudiciat de faptul că la primele două audieri acesta a fost asistat de un avocat desemnat din oficiu care, în același timp, îi asistase pe alți doi coaculpați.

50. În consecință, nu a fost încălcat art. 6 § 1 coroborat cu art. 6 § 3 lit. c) din Convenție.

(b) Folosirea declarațiilor neverificate ale martorilor ca temel pentru condamnarea reclamantului [art. 6 § 1 și § 3 lit. d) din Convenție]

(i) Principii generale

51. Curtea reiterează faptul că garanțiile de la art. 6 § 3 lit. d) reprezintă aspecte specifice ale dreptului la un proces echitabil prevăzut la § 1 din această dispoziție, care trebuie să fie luate în considerare în cadrul oricărei aprecieri a caracterului echitabil al procesului. Conform jurisprudenței Curții, folosirea ca probe a unor declarații obținute în fazele de cercetare penală și cercetare judecătorească nu contravine, în sine, dispozițiilor citate anterior, cu condiția să fi fost respectat dreptul la apărare (a se vedea *Saïdi împotriva Franței*, 20 septembrie 1993, pct. 43, seria A nr. 261-C). În principiu, aceste norme impun ca inculpatului să i se acorde o ocazie adecvată și corespunzătoare de a contesta și interoga un martor al acușării, fie atunci când acesta face declarații, fie într-o etapă ulterioară a procesului [a se vedea *Al-Khawaja și Tahery împotriva Regatului Unit (MC)*, nr. 26766/05 și 22228/06, pct. 118, CEDO 2011].

52. În *Al-Khawaja și Tahery* (citată anterior, pct. 119–147), Marea Cameră a clarificat principiile care trebuie aplicate atunci când un martor nu participă la un proces public. Aceste principii pot fi rezumate după cum urmează (a se vedea, de asemenea, *Boyets împotriva Ucrainei*, nr. 20963/08, pct. 75, 30 ianuarie 2018):

i) Curtea ar trebui să examineze mai întâi întrebarea preliminară dacă a existat un motiv întemeiat pentru a admite declarația unui martor absent, având în vedere că martorii ar trebui, ca regulă generală, să dea declarații în cursul procesului și că ar trebui depuse toate eforturile rezonabile pentru a asigura prezența acestora;

ii) motivele tipice pentru a nu se înfățișa sunt, precum în cauza *Al-Khawaja și Tahery* (citată anterior), decesul martorului sau teama de represalii. Există însă și alte motive întemeiate pentru care un martor nu poate participa la proces;

iii) în cazul în care un martor nu a fost audiat într-o fază anterioară a procesului, admiterea unei declarații a martorului în locul declarației date personal la proces trebuie să fie o măsură de ultimă instanță;

iv) admiterea ca probă a declarațiilor unor martori absenți are ca rezultat un potențial dezavantaj pentru inculpat, care, în principiu, în cadrul unui proces penal ar trebui să aibă posibilitatea efectivă de a contesta probele în defavoarea sa. În special, acesta ar trebui să aibă posibilitatea de a verifica veracitatea și fiabilitatea declarațiilor date de martori, prin examinarea orală a acestora în prezența lui, fie în momentul în care martorul dă declarația, fie într-o fază ulterioară a procesului;

v) în conformitate cu regula „temei unic sau decisiv”, în cazul în care condamnarea unui inculpat are ca temel unic sau principal declarații date de martori cărora inculpatul nu poate să le pună întrebări în nicio fază a procesului, dreptul lui la apărare este restrâns în mod nejustificat;

vi) în acest context, termenul „decisiv(ă)” trebuie interpretat într-un sens strâns, ca desemnând o probă de asemenea relevanță sau importanță încât este în măsură să determine soluția cauzei. În cazul în care declarația neverificată dată de un martor se coroborează cu alte mijloace de probă coroborante, aprecierea caracterului său decisiv depinde de forța probatorie a celorlalte mijloace de probă: cu cât aceasta va fi mai mare, cu atât mai puțin declarația dată de martorul absent va putea fi considerată decisivă;

vii) cu toate acestea, întrucât art. 6 § 3 din Convenție ar trebui interpretat în contextul unei examinări globale a caracterului echitabil al procesului, regula „temei unic sau decisiv” nu ar trebui să se aplice în mod rigid;

viii) atunci când o declarație mijlocită reprezintă proba unică sau decisivă împotriva inculpatului, admiterea sa ca mijloc de probă nu implică automat încălcarea art. 6 § 1. În același timp, atunci când o condamnare are ca temei unic sau decisiv declarațiile unor martori absenți, Curtea trebuie să supună procedura celei mai riguroase examinări. Din cauza riscurilor inerente admiterii probelor de acest tip, ar reprezenta un factor important de luat în considerare un factor care necesită măsuri suficiente de contrabalansare, inclusiv garanții procedurale solide. Întrebarea care se pune în fiecare dintre cauze este dacă există suficiente măsuri de contrabalansare, inclusiv măsuri care dau posibilitatea realizării unei aprecieri corecte și echitabile a fiabilității probei respective. Astfel ar fi posibil ca o condamnare să se bazeze pe o astfel de probă numai dacă aceasta este suficient de fiabilă ținând seama de importanța ei în cauză.

53. Aceste principii au fost clarificate în *Schatschaschwili împotriva Germaniei* [(MC), nr. 9154/10, pct. 110-131, CEDO 2015], în care Marea Cameră a confirmat că lipsa unui motiv întemeiat pentru ca un martor să nu se înfățișeze nu poate fi hotărâtor, în sine, pentru lipsa caracterului echitabil al unui proces, deși a rămas un factor foarte important care trebuie pus în balanță în momentul evaluării caracterului echitabil în ansamblu și unul care ar putea înclina balanța în favoarea constatării unei încălcări a art. 6 § 1 și § 3 lit. d). În plus, având în vedere că preocuparea sa principală era aceea de a stabili dacă procesul a fost echitabil în ansamblu, Curtea ar trebui să verifice nu doar existența unui număr suficient de măsuri de contrabalansare în cauzele în care declarația martorului absent a fost temeiul unic sau decisiv pentru condamnarea reclamantului, ci și în cauzele în care aceasta a considerat că nu este clar dacă proba respectivă a fost unică sau decisivă, dar, cu toate acestea, a fost convinsă că avea o pondere mare și admiterea sa ar fi dezavantajat apărarea. Amploarea măsurilor de contrabalansare necesare pentru ca un proces să fie considerat echitabil ar depinde de ponderea declarației martorului absent. Cu cât este mai importantă declarația respectivă, cu atât mai mare este importanța măsurilor de contrabalansare pentru ca procesul în ansamblu să fie considerat echitabil (a se vedea, de asemenea, *Boyets*, citată anterior, pct. 76; și *Valdhuter împotriva României*, nr. 70792/10, pct. 45, 27 iunie 2017).

(ii) *Aplicarea principiilor sus-menționate în prezenta cauză*

(α) Cu privire la existența unui motiv întemeiat pentru ca martorul F.D. să nu se înfățișeze la proces

54. Întrebarea preliminară pe care trebuie să o analizeze Curtea este dacă a existat un motiv întemeiat pentru admiterea ca probă a declarației date de martorul F.D. în faza de urmărire penală, fără ascultarea acestuia în cursul procesului reclamantului.

55. În cauzele având ca obiect absența unui martor deoarece acesta sau aceasta era de negăsit, Curtea impune ca instanța de fond să fi făcut toate eforturile posibile pentru a asigura prezența martorului. Instanța trebuie să îl caute intens pe martor cu ajutorul autorităților naționale, inclusiv al poliției, și trebuie, de regulă, să recurgă la asistență juridică internațională în cazurile în care martorul are domiciliul în străinătate și sunt disponibile astfel de mecanisme. Acest lucru implică o examinare atentă, de către instanțele naționale, a motivelor oferite pentru imposibilitatea martorului de a se înfățișa la proces, având în vedere situația specifică a fiecărui martor (a se vedea *Schatschaschwili*, citată anterior, pct. 120–122).

56. Revenind la prezenta cauză, Curtea constată că, în pofida cererilor repetate ale reclamantului de a fi confruntat cu F.D., instanțele naționale nu au făcut niciun efort pentru a asigura prezența acestuia la proces și nici nu au motivat absența acestuia (a se vedea supra, pct. 20 și 25). În plus, nu există nicio probă care să arate că F.D. a fost chemat să dea depoziții în cadrul procesului reclamantului și că a refuzat pentru un motiv oarecare. Prin urmare, Curtea nu poate concluziona că a existat un motiv întemeiat pentru absența lui F.D. sau că instanța de fond a depus toate eforturile rezonabile pentru a asigura prezența lui F.D. la proces.

57. Însă lipsa unui motiv întemeiat pentru ca martorul F.D. să nu se înfățișeze la procesul reclamantului putea în sine să nu fie hotărâtoare pentru caracterul inechitabil al unui proces penal, deși este un factor foarte important ce trebuie pus în balanță în cadrul evaluării caracterului echitabil în ansamblu al unui proces.

(β) Cu privire la chestiunea dacă declarația martorului absent F.D. a fost „temeiul unic sau decisiv” pentru condamnarea reclamantului

58. Cu privire la a doua etapă a criteriului *Al-Khawaja*, respectiv chestiunea dacă depoziția unui martor absent a cărui declarație a fost admisă ca probă a fost temeiul unic sau decisiv pentru condamnarea inculpatului, Curtea observă că în hotărârile instanțelor naționale se menționa declarația făcută de martorul F.D. în faza de urmărire penală printre probele care susțineau vinovăția reclamantului fără nicio evaluare a chestiunii dacă condamnarea reclamantului era întemeiată în proporție decisivă pe declarația acestui martor (a se vedea supra, pct. 23). Prin urmare, Curtea trebuie să facă propria apreciere a ponderii depoziției date de martorul absent, având în

vedere celelalte probe în defavoarea inculpatului disponibile (a se vedea *Schatschaschwili*, citată anterior, pct. 124 și 143; *Poletan și Azirovik împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei*, nr. 26711/10, 32786/10 și 34278/10, pct. 88, 12 mai 2016).

59. În acest sens, Curtea constată că vinovăția reclamantului fusese stabilită pe baza declarației martorului F.D., a coinculpatului P.A. și a investigatorului sub acoperire I.I. (a se vedea supra, pct. 22 și 26).

60. Având în vedere probele pe care s-a întemeiat condamnarea reclamantului pentru infracțiunea de trafic de droguri, Curtea consideră că, deși declarația martorului F.D. se poate să nu fi fost temeiul unic sau decisiv al condamnării reclamantului, este evident că aceasta a avut o pondere importantă în stabilirea vinovăției sale (a se vedea jurisprudența citată la pct. 53 supra).

(χ) Cu privire la existența „măsurilor de contrabalansare” suficiente pentru a compensa dezavantajele cu care s-a confruntat apărarea

61. În ultimul rând, Curtea va examina dacă au existat suficiente măsuri de contrabalansare, inclusiv măsuri care să permită să se efectueze o apreciere echitabilă și adecvată a fiabilității declarației martorului absent. Următoarele elemente sunt relevante în acest context: a) dacă instanța de fond a examinat cu precauție declarația neverificată a unui martor absent; b) dacă instanțele naționale au făcut o motivare detaliată; c) dacă există probe coroborante în susținerea declarațiilor neverificate ale martorului; d) dacă reclamantul sau apărătorul său au avut posibilitatea de a pune întrebări martorului în faza de urmărire penală; e) dacă apărarea a avut posibilitatea să pună propriile întrebări martorului în mod indirect în cursul procesului; f) dacă inculpatul a avut posibilitatea să prezinte propria versiune a evenimentelor și să pună la îndoială credibilitatea martorului absent (a se vedea *Schatschaschwili*, citată anterior, pct. 125–131).

62. Cu privire la administrarea, de către instanțele naționale, a declarației martorului absent F.D., Curtea constată că în hotărârile acestora nu există nicio mențiune că ar fi abordat, cu precauție deosebită, declarația sa din faza de urmărire penală. Hotărârile instanțelor nu conțin nicio menționare a faptului că erau conștiente de valoarea probatorie redusă a declarației neverificate a martorului (a se vedea, *a contrario*, *Brzuszczynski împotriva Poloniei*, nr. 23789/09, pct. 85–86, 17 septembrie 2013; *Ben Moumen împotriva Italiei*, nr. 3977/13, pct. 58, 23 iunie 2016). Dimpotrivă, declarația martorului neverificat a fost inclusă printre alte probe în susținerea vinovăției reclamantului, fără nicio apreciere a credibilității ei. Prin urmare, Curtea consideră că instanțele naționale au omis să examineze cu atenție fiabilitatea declarației martorului absent.

63. De asemenea, Curtea constată că condamnarea reclamantului s-a întemeiat, de asemenea, pe declarațiile investigatorului sub acoperire I.I. În această privință, Curtea observă că I.I. a dat declarații în defavoarea

reclamantului doar în faza de urmărire penală. La audierea sa în fața instanței de fond, aceasta a făcut referire doar la activitatea infracțională desfășurată de celălalt inculpat. Deși aceasta nu a făcut nicio declarație în care să îl implice pe reclamant în traficul de droguri, nici judecătorul, nici procurorul nu i-au pus întrebări suplimentare pentru a clarifica rolul reclamantului în infracțiuni (a se vedea supra, pct. 19). Nu există nicio probă la dosar că aceasta a fost audiată din nou în fața instanțelor de apel.

64. În plus, contrar susținerilor Guvernului (a se vedea supra, pct. 34), declarațiile martorilor F.D. și I.I. nu erau susținute de nicio probă concretă. Nici organele de urmărire penală, nici instanțele nu au făcut trimitere la droguri găsite la domiciliul reclamantului, unde se susținea că reclamantul își desfășura activitățile ilegale de depozitare și ambalare a drogurilor. În acest sens, Curtea constată că autoritățile naționale nu au făcut trimitere la nicio percheziție efectuată la domiciliul reclamantului.

65. În ceea ce privește declarațiile date în ședință publică de P.A., coinculpat (a se vedea supra, pct. 18), Curtea subliniază că poate fi necesară o cercetare mai aprofundată pentru aprecierea acestor declarații, întrucât situația în care se află complicii atunci când depun mărturie este diferită de cea a martorilor obișnuiți. Aceștia depun mărturie în absența jurământului, adică fără afirmarea adevărului declarațiilor lor care i-ar putea face pasibili de pedeapsă pentru mărturie mincinoasă pentru că în mod intenționat au dat declarații false (a se vedea *Vladimir Romanov împotriva Rusiei*, nr. 41461/02, pct. 102, 24 iulie 2008).

66. În ceea ce privește măsurile procedurale luate pentru a compensa lipsa posibilității de a pune întrebări martorului absent la proces, Curtea observă că o confruntare a avut loc între reclamant și martorul F.D. în cursul fazei de urmărire penală (a se vedea supra, pct. 15). Cu toate acestea, în circumstanțele prezentei cauze, Curtea consideră că această confruntare într-o fază incipientă a procesului era insuficientă, de una singură, pentru a compensa lipsa posibilității oferite reclamantului de a pune direct, la proces, întrebări acestui martor. În plus, reclamantului nici măcar nu i s-a dat posibilitatea, în faza de judecată, să pună în mod indirect propriile întrebări martorului. În cele din urmă, deși reclamantul a putut să prezinte propria versiune asupra faptelor și să pună la îndoială credibilitatea declarației martorului absent, instanța de fond nu a reușit să aprecieze efectiv fiabilitatea acesteia (a se vedea supra, pct. 63). Prin urmare, nici acest element nu a fost contrabalansat.

(6) Concluzie

67. Având în vedere lipsa unui motiv întemeiat pentru ca martorul absent să nu se înfățișeze, insuficiența probelor suplimentare în defavoarea inculpatului și a garanțiilor procedurale care să contrabalanseze absența martorului F.D. din faza de judecată a procesului reclamantului, Curtea constată că procesul penal, privit în ansamblu, a devenit inechitabil prin

admiterea ca probă a declarației date în faza de urmărire penală de martorul absent F.D.

68. În consecință, au fost încălcate art. 6 § 1 și art. 6 § 3 lit. d) din Convenție.

II. CU PRIVIRE LA PRETINSA ÎNCĂLCARE A ART. 5 § 1 DIN CONVENȚIE

69. Invocând art. 5 § 1 din Convenție, reclamantul s-a plâns că a fost privat de libertate în mod nelegal în perioada 3–10 iulie 2007, deși instanța a dispus punerea sa în libertate în data de 3 iulie 2007. Reclamantul a invocat art. 5 § 1 din Convenție, ale cărui dispoziții relevante prevăd următoarele:

„1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:

a) dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de către un tribunal competent;

[...]”.

1. Argumentele părților

70. Guvernul a susținut că reclamantul nu a epuizat căile de atac interne, întrucât nu a folosit căile de atac aflate la dispoziția sa pentru a solicita despăgubiri. Acesta a susținut că jurisprudența internă prevede căi de atac adecvate, efective și suficiente care puteau fi folosite, ca de exemplu acțiunea civilă în despăgubiri.

71. Guvernul a susținut că acele căi de atac erau disponibile atât în teorie, cât și în practică, și i-ar fi fost accesibile reclamantului. Acesta a invocat art. 998–999 din vechiul Cod civil. A mai afirmat că există o jurisprudență consacrată, care confirmă tendința instanțelor naționale de a aplica direct dispozițiile relevante din Constituția României, precum și art. 5 din Convenție și normele Curții, în cauzele în care o persoană a fost privată de libertate în mod nelegal de către autorități.

72. Reclamantul a contestat eficacitatea acelor căi de atac în cauza sa, având în vedere că jurisprudența națională arăta că majoritatea plângerilor de acest tip erau respinse ca inadmisibile.

2. Motivarea Curții

73. Curtea reamintește că obiectul regulii privind epuizarea căilor de atac interne este să permită autorităților naționale să soluționeze acuzațiile referitoare la încălcarea unui drept prevăzut de Convenție și, dacă este cazul, să acorde reparații înainte ca acele acuzații să fie înaintate Curții [a se vedea *Azinas împotriva Ciprului* (MC), nr. 56679/00, pct. 38, CEDO 2004-III; și *Kudła împotriva Poloniei* (MC) nr. 30210/96, pct. 152, CEDO 2000-XI].

74. Cu privire la faptele prezentei cauze, Curtea observă că reclamantul nu a depus plângere la instanțele interne privind privarea sa de libertate în mod nelegal.

75. Curtea mai observă că Guvernul a prezentat exemple din jurisprudența instanțelor naționale din care reiese că au fost admise diverse acțiuni în despăgubire pentru privarea de libertate în mod nelegal, acțiuni care au fost introduse de persoane aflate într-o situație similară cu cea a reclamantului. În plus, Curtea a constatat deja în cauzele *Dragomir* (citată anterior, pct. 24–31) și *Huțanu împotriva României* [(dec.), nr. 50858/09, pct. 26–28, 3 februarie 2015], că părțile interesate avuseseră la dispoziție căi de atac eficiente pentru a se plânde de privarea de libertate în mod nelegal.

76. Pentru toate aceste motive, Curtea consideră că reclamantul ar fi trebuit să depună la autorități plângere privind privarea sa de libertate în mod nelegal.

Rezultă că acest capăt de cerere trebuie respins în conformitate cu art. 35 § 1 și § 4 din Convenție pentru neepuizarea căilor de atac interne.

III. CU PRIVIRE LA CELELALTE PRETINSE ÎNCĂLCĂRI ALE CONVENȚIEI

77. În fine, reclamantul s-a plâns, în temeiul art. 3 din Convenție, de un caz de rele tratamente din data de 14 iulie 2003, iar în temeiul art. 8, de preținsele restrângeri aduse vizitelor membrilor familiei, precum și trimiterii și primirii corespondenței în perioada în care s-a aflat în arestul Inspectoratului de Poliție București. Curtea observă că aceste capete de cerere se referă la chestiuni care ar fi putut fi invocate în fața instanțelor naționale. Nefăcând acest lucru, reclamantul nu a epuizat toate căile de atac interne.

78. Reclamantul a mai formulat, în temeiul art. 5 § 1 din Convenție, o serie de capete de cerere privind reținerea sa și arestarea preventivă. Curtea constată că arestarea preventivă a reclamantului s-a încheiat odată cu adoptarea hotărârii din 4 octombrie 2005, adică cu mai mult de 6 luni înainte de depunerea prezentei cereri la 12 decembrie 2007. Așadar, aceste capete de cerere au fost introduse tardiv.

IV. CU PRIVIRE LA APLICAREA ART. 41 DIN CONVENȚIE

79. Art. 41 din Convenție prevede:

„Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a protocoalelor sale și dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă.”

A. Prejudiciu

80. Reclamantul a solicitat 20 000 euro (EUR) cu titlu de despăgubire pentru prejudiciul moral.

81. Guvernul a considerat excesivă această sumă și a solicitat Curții să declare că simpla recunoaștere a unei încălcări a drepturilor reclamantului constituie în sine o reparație echitabilă.

82. Având în vedere toate circumstanțele prezentei cauze, Curtea admite că reclamantul a suferit un prejudiciu moral care nu poate fi reparat prin simpla constatare a unei încălcări. Pronunțând-se în echitate, Curtea îi acordă reclamantului, cu titlu de despăgubire pentru prejudiciul moral, 2 400 EUR, plus orice sumă ce poate fi datorată cu titlu de impozit.

B. Cheltuieli de judecată

83. Reclamantul nu a solicitat rambursarea cheltuielilor de judecată.

C. Dobânzi moratorii

84. Curtea consideră necesar ca rata dobânzilor moratorii să se întemeieze pe rata dobânzii facilității de împrumut marginal, practică de Banca Centrală Europeană, majorată cu trei puncte procentuale.

PENTRU ACESTE MOTIVE, ÎN UNANIMITATE, CURTEA

1. *Declară* admisibile capetele de cerere formulate în temeiul art. 6 din Convenție și inadmisibile celelalte capete de cerere;
2. *Hotărăște* că nu au fost încălcate art. 6 § 1 și art. 6 § 3 lit. c) din Convenție;
3. *Hotărăște* că au fost încălcate art. 6 § 1 și art. 6 § 3 lit. d) din Convenție;
4. *Hotărăște*
 - (a) că statul pârât trebuie să plătească reclamantului, în termen de trei luni, suma de 2 400 EUR (două mii patru sute de euro), plus orice sumă ce poate fi datorată cu titlu de impozit, pentru prejudiciul moral, sumă care trebuie convertită în moneda națională a statului pârât la rata de schimb aplicabilă la data plății;

(b) că, de la expirarea termenului menționat și până la efectuarea plății, aceste sume trebuie majorate cu o dobândă simplă, la o rată egală cu rata dobânzii facilității de împrumut marginal practică de Banca Centrală Europeană, aplicabilă pe parcursul acestei perioade și majorată cu trei puncte procentuale.

5. *Respinge* cererea de acordare a unei reparații echitabile pentru celelalte capete de cerere.

Redactată în limba engleză, apoi comunicată în scris, la 23 iulie 2019, în temeiul art. 77 § 2 și § 3 din Regulamentul Curții.

Andrea Tamietti
Grefier adjunct

Paulo Pinto de Albuquerque
Președinte